

BLIVER VI BEDRE MENNESKER AF PSYKEDELIKA? – PSILOCYBIN OG PROSOCIALITET af Victor Lange

Victor Lange (han/ham) er ph.d.-studerende på Københavns Universitet, på Sektion for Filosofi og Institut for Neuroscience. Hans forskning omhandler primært meditation, mindfulness og depression. Derudover er han redaktør og meditationsunderviser på platformen Regnfang. Han udgav digtsamlingen "jeg har hørt at du lever videre" på forlaget Vild Maskine i maj 2023. Hans forskningsmæssige interesse i psykedelika angår hovedsageligt moralpsykologiske effekter.

INTRODUKTION

Spoler vi tiden tilbage til 1960'ernes USA, så var det helt tydeligt, at Richard Nixon ikke var glad for psykedelika. Han mente, at denne stofgruppe korrumpere ungdommen. Det var i høj grad et spørgsmål om moralsk fordærv: Unge mennesker blev mindre pålidelige, mindre arbejdsomme og i højere grad uanstændige borgere efter brug af psykedelika. De kunne simpelthen ikke varetage deres moralske forpligtelser. Spurgte man modsat de mennesker, der dengang anvendte psykedelika, var svaret nok fuldstændig anderledes. De store grupper af unge mennesker, der i 60'erne samlede sig under budskaber om fred og samhørighed, så i høj grad psykedelika som et led i en større samfundsforandring. De ville formentlig påpege, at anvendelse af psykedelika kunne give afgørende moralske indsigter – indsigter som uretfærdigheden ved krig og den dybe samhørighed og forbindelse, vi har til vores medmennesker.¹

I dag er vi næppe nået videre fra denne uenighed. Jeg har i hvert fald selv den fornemmelse, at holdningerne er meget delte, når vi stiller spørgsmålet: Bliver vi moralsk bedre mennesker af at anvende psykedelika? Mit skud ville være, at en stor gruppe af mennesker i Danmark ville svare klart 'nej' – måske i særdeleshed dem, der ikke selv er brugere. Omvendt tror jeg også, at en stor gruppe ville svare 'ja' – måske i særdeleshed dem, der selv er brugere.

I nærværende tekst skal vi netop kigge på relationen mellem psykedelika og vores moralske karakter. Vi skal kun skrabe lidt i overfladen. Det er en kompliceret diskussion. Sammen med min medforfatter, Sidsel Marie, er jeg andetsteds dykket ned i den på et mere dybdegående plan.² Det gør dog ikke ærindet i denne tekst overflødigt. Det er efterhånden alment kendt blandt psykedelika-brugere, at anvendelse af psy-

kedelika kan have positive effekter på trivsel og mentalt helbred. Mange mennesker *føler* sig bedre tilpas efter brug. Mindre kendt og diskuteret er effekterne af psykedelika på vores adfærd over for andre. Det er mere uklart, om vi også *opfører* os bedre over for andre efter brug. Det er et spørgsmål, der fortjener opmærksomhed i fremtidig diskussion af og forskning i psykedelika.

DET MORALSK GODE MENNESKE

Helt overordnet ville nogle læsere måske spørge nu: "Hvis vi skal undersøge, om psykedelika gør os til moralsk bedre mennesker, så må vi vel også spørge, hvad vil det sige at være et moralsk godt menneske?" Det er uden tvivl et af de mest omdiskuterede og kontroversielle spørgsmål, der findes. Der er åbenlys stor uenighed. Kigger man historisk på det, så har samfund til forskellige tider set helt forskelligt på tingene. Det moralsk gode menneske var noget andet i 1200-tallets Japan end i det moderne Danmark. I dag er forskellene mellem forskellige samfund formentlig ikke blevet mindre. Fundamentalistiske fortolkninger af abrahamitiske religioner såsom jødedom, islam eller kristendom giver ofte helt andre moralske retningslinjer end socialliberale, sekulære verdenssyn. Tænk bare på spørgsmål om kønsroller, satire eller abort. Vi finder endda stor uenighed internt i forskellige samfund. Det moralsk gode menneske er ikke den samme størrelse i landbrugsfamilier i Hanherred og i naturvinsdrikkende kunstnerkredse på Nørrebro.³

Så hvad stiller vi op? Er det ikke helt håbløst at stille spørgsmålet, om anvendelse af psykedelika gør os til moralsk bedre mennesker, når vi er så uenige om, hvad det moralsk gode menneske er? Det ligner en blindgyde. Og dog. Jeg tror, at der er to måder, hvorpå vi stadigvæk kan stille det spørgsmål, selvom der er så stor uenighed om, hvad et moralsk godt menneske er.

For det første kan vi indsnævre vores perspektiv lidt og begrænse os til et enkelt samfund. Vi kan spørge: Bliver vi moralsk bedre mennesker af at tage psykedelika *i forhold til* et bestemt samfund? Forestil dig for eksempel, at vi begrænser os til at kigge på et samfund, hvor det gældende verdenssyn betoner, at du er moralsk dydig, når du ikke har lyst til alkohol, cigaretter, etc. Hvis psykedelika gør individers trang til sådant mindre, så ville disse verdenssyn måske gå med til at sige, at anvendelse af psykedelika gjorde individer moralsk bedre.

For det andet kan vi angribe spørgsmålet ved at undersøge, om der findes et psykologisk eller adfærdsmæssigt træk, som de fleste (eller i hvert fald en stor andel af) samfund anser som moralsk positivt. De fle-

ste samfund anser formentlig en eller anden form for pålidelighed som moralsk positiv. Det at holde sine løfter og aftaler er moralsk positivt og er ofte anset som beundringsværdigt. Hvis psykedelika kunne gøre individer mere pålidelige, så ville mange samfund måske gå med til at sige, at de respektive individer havde forbedret deres moralske karakter.

Jeg vil gerne pointere, at det ikke er deltagerne i ovenstående eksempler, der er vigtige. Det afgørende er, at de ovenstående eksempler viser, at vi ikke behøver at være fuldstændig enige om, hvad det moralsk gode menneske er i sin helhed, for at vi kan stille spørgsmålet, om psykedelika gør os til moralsk bedre mennesker. Det er at sætte barren unødvendigt højt. I stedet for kan vi begrænse os til et bestemt psykologisk eller adfærdsmæssigt træk og undersøge, om et eller flere samfund anser det som moralsk positivt. Det er en meget mindre krævende opgave. På den måde har vi omformet spørgsmålet ”gør psykedelika os til moralsk bedre mennesker?” til spørgsmålet ”forstærker psykedelika et psykologisk og/eller adfærdsmæssigt træk, som et eller flere samfund anser som moralsk positivt?”.

PROSOCIALITET

Sammen med min medforfatter, Sidsel Marie, har jeg argumenteret for, at såkaldt *prosocialitet* muligvis er et sådant træk – altså et psykologisk og adfærdsmæssigt træk, som mange samfund og verdenssyn anser som moralsk positivt.⁴ Andre filosoffer og forskere har argumenteret for noget lignende. Men hvad er prosocialitet så? Begrebet ’prosocialitet’ er ret teknisk. Det bliver anvendt i forskellige forskningsgrene, såsom psykologi og evolutionsbiologi.⁶ Overordnet handler prosocialitet om at gavne eller være motiveret til at gavne andre individer eller grupper. I forskningslitteraturen skelner man ofte mellem prosociale attituder og prosocial adfærd. De mere tekniske definitioner er:

Prosocial attitude. En agent, A, har en prosocial attitude over for et individ eller en gruppe, G, i den udstrækning, at A er motiveret til at gavne G.

Prosocial adfærd. En agent, A, handler prosocialt over for et individ eller en gruppe, G, hvis A’s handling er drevet af en prosocial attitude over for G.

Forholdet mellem prosociale attituder og prosocial adfærd er tæt. Hvis et individ har prosociale attituder i en given situation, vil hun ofte udvise

prosocial adfærd. Klassiske eksempler på prosociale attituder er empati, sympati, tillid og/eller en følelse af forbundethed til andre. Klassiske eksempler på prosocial adfærd ville være altruisme eller hjælp.^{7,8,9,10} Det er værd at bemærke, at forskere ofte definerer prosocialitet i modsætning til antisocialitet. Antisocialitet angår attituder og adfærd, såsom aggression og udnyttelse.¹¹ Psykiatriske diagnoser som psykopati karakteriseres netop som antisociale af natur.¹²

Prosocialitet er helt åbenlyst et meget bredt begreb. Det at være motiveret til at gavne andre kan bestå i mange ting. Det er korrekt. Lad mig dog forsøge at motivere den idé, at prosocialitet på et generelt plan skulle være moralsk attraktiv. Prosocialitet synes at være moralsk attraktiv på tværs af kulturer, filosofiske systemer, religioner og politiske traditioner. For eksempel påpeger mange forskere i evolutionsbiologi og biologisk antropologi, at menneskets moralpsykologi grundlæggende bygger på prosocialitet. Det vil sige: Vores evne til at tænke, percipere og handle ud fra moralske kategorier bygger på en grundlæggende villighed til at ville gavne andre (i hvert fald i bestemte situationer). Det er måske et træk, vi deler med andre højtudviklede sociale dyr såsom bonobo-aber og chimpanser.^{13,14,15,16} Mange religioner betoner også prosocialitet som en afgørende moralsk faktor. For eksempel betoner kristen og buddhistisk etik villigheden til at kere sig om andre og hjælpe dem som etisk fundamental.^{17,18} Filosofiske moralteorier, såsom diverse udgaver af konsekventialisme og dydsetik, anser også prosocialitet som grundlæggende.^{19,20} Spørger du folk på gaden, så tyder det på, at de også mener, at prosocialitet er en afgørende egenskab for en persons moralske karakter.^{21,22} Så måske er der noget om sagen. Måske er det at være et moralsk godt menneske virkelig dybt forbundet med at være prosocial.

Her tror jeg dog, at mange (filosoffer) ville komme med et utal af indvendinger. Jeg regner med, at de ville være kritiske over for mange aspekter ved ovenstående ræsonnement. Nogle ville indvende, at forholdet mellem prosocialitet og moralsk karakter ikke er så dybt, som det måske ser ud. De ville påpege, at mens prosocialitet handler om socialitet, så handler moralsk karakter om principper. Det er en afgørende forskel, i hvert fald rent filosofisk. En anden indvending ville betone, at graden af enighed mellem forskellige verdenssyn på prosocialitet som moralsk positiv ikke er særlig robust. Hvis vi graver lidt dybere, er det måske slet ikke sikkert, at forskellige verdenssyn er enige om, *hvilken form* for prosocialitet der er moralsk positiv og vigtig. Abort ville måske være et eksempel. Nogle kristne traditioner ville se det ufødte barns liv som det afgørende prosociale aspekt, mens mange andre ville se morens liv

som det prosociale tyngdepunkt. Sluttelig ville mange filosoffer nok påpege, at prosocialitet i sig selv ikke altid er moralsk positiv. Der er situationer, hvor det moralsk rigtige *ikke* er prosocialitet, men måske snarere antisocialitet. Nogle gange kræver situationen, at vi udviser aggression, måske endda udøver fysisk vold, for at gøre det moralsk rigtige.

Det er alle sammen relevante indvendinger. Der er dog desværre ikke plads til at behandle dem fyldestgørende her. Lad mig blot sige, at jeg tror, at der er gode argumenter til rådighed for at besvare sådanne indvendinger (se Sidsel Maries og mit tidligere arbejde).²³

I stedet for vil jeg gerne opsummere, hvor vi står i vores undersøgelse af spørgsmålet "bliver vi moralsk bedre mennesker af at bruge psykedelika?". Indledningsvis undersøgte vi, om det var håbløst at stille det spørgsmål, eftersom der er så stor uenighed om, hvad et moralsk godt menneske er. Vi så dog hurtigt, at vi ikke behøver at forudsætte total enighed om, hvad det moralsk gode menneske er, for at kunne stille spørgsmålet. Vi kan i stedet for spørge, om psykedelika forstærker et psykologisk og adfærdsmæssigt træk, som mange individer, grupper, samfund og kulturer ville være enige om at anse som moralsk positivt. Prosocialitet kunne sandsynligvis være et sådant træk. Det store spørgsmål er derfor nu: Bliver vi mere prosociale af at anvende psykedelika? Endnu en gang vil jeg gerne indsnævre fokus lidt. I stedet for at kigge på psykedelika som *eé* stor stofgruppe, vil jeg gerne begrænse vores fokus primært til stoffet *psilocybin*. Forskningslitteraturen på *psilocybin* er efterhånden omfangsrig. Det giver os mulighed for at holde vores tanker om prosocialitet op mod relevante resultater fra forskningen.

PSILOCYBIN

Psilocybin er det (primære) psykoaktive stof i svampe (det kan også fremstilles syntetisk i laboratoriet). Der er en omfangsrig forskningslitteratur om både *psilocybins* psykoterapeutiske effekter og de neurobiologiske forandringer, stoffet kan frembringe. Modsat har langt færre studier undersøgt de effekter, *psilocybin* har på vores moralpsykologi – altså de effekter, *psilocybin* måtte have på vores moralske tænkning, perception og adfærd. Trods dette manglende forskningsfokus vil jeg dog her vove den påstand, at den nuværende forskningslitteratur om *psilocybin* på visse måder antyder, at *psilocybin* genererer længerevarende prosociale effekter. Med 'længerevarende effekter' mener jeg effekter, der vedbliver, selv når *psilocybin* ikke længere er direkte aktivt i kroppen.^{24,25}

I 2006 publicerede Griffiths og hans kollegaer et studie, hvori de gav forsøgspersoner *psilocybin* (30 mg per 70 kg i kropsvægt).²⁶ De

fandt en lang række af interessante resultater. Blandt andet, at forsøgspersoner rapporterede, at indtagelse af psilocybin forårsagede positive ændringer i humør og adfærd. En del af disse positive forandringer angik social adfærd, indebærende forandringer til mere altruistisk adfærd. Familie og venner var enige: De betonedede også, at forsøgspersonerne udviste positive forandringer i deres sociale adfærd. I 2008 undersøgte Griffiths og kollegaer, om disse effekter kunne ses hele fjorten måneder efter indtagelse af stoffet.²⁷ 61 % af forsøgspersonerne rapporterede, at positive forandringer i deres sociale adfærd – såsom altruistiske ændringer – stadigvæk var til stede. Ydermere påpegede de, at anvendelsen af psilocybin havde forårsaget generelle indsigter i kærlighed og empati. Som Griffiths og hans kollegaer selv betonedede, så tyder sådanne resultater på, at psilocybin muligvis har længerevarende prosociale effekter.

Det er værd at notere, at psilocybins prosociale effekter synes at være dosisafhængige: Højere doser af psilocybin giver en højere grad af prosociale effekter. Griffiths og hans kollegaer publicerede i 2011 et studie, hvori forsøgspersoner fik givet et placebo eller psilocybin i mængden 5, 10, 20 eller 30 mg per 70 kg i kropsvægt.²⁸ Alle grupper af forsøgspersoner rapporterede positive forandringer i sind og adfærd, der indebar altruistiske effekter, forøget empati og en forøget følelse af samhørighed med andre. Effekterne var dog størst i gruppen med 30 mg psilocybin per 70 kg kropsvægt. Ydermere var de stadigvæk til stede fjorten måneder efter indtagelse.

Endnu nyere studier peger i samme retning. Agnis-Libes og kollegaer publicerede i 2020 et studie, hvori de fandt, at psykedelika-assisteret terapi havde positive indvirkninger på individers sociale adfærd og relationer 4,5 år efter sidste session (71-100 % rapporterede, at sådan terapi havde langvarige positive effekter på deres socialitet).²⁹ Kettner og kollegaer publicerede i 2021 et studie, hvori de konkluderede, at anvendelse af psykedelika kunne facilitere prosociale effekter såsom højere grad af interpersonel tolerance og forbundethed mellem individer.³⁰ Mason og kollegaer fandt i et studie fra 2019, at psilocybin forøgede emotionel empati en uge efter anvendelse.³¹ Det er også værd at nævne, at store studier viser, at anvendelse af psykedeliske substanser er associeret med nedgang i antisocial adfærd såsom overfald og partnervold. Disse studier tyder på, at psykedeliske substanser faciliterer sådanne effekter, fordi de forøger emotionskontrol blandt individer.³² Det er dybt interessant, eftersom kompetent emotionskontrol er set som en hovedkomponent i moralkognition og relateret adfærd.³³

MEN IKKE SÅ HURTIGT ...

Med ovenstående studier in mente ville nogle læsere nu måske tænke: "Nu er det endegyldigt videnskabeligt bevist! Eftersom vi bliver mere prosociale af at anvende psykedelika, og prosocialitet generelt anses som moralsk attraktiv, så kan vi nu med rimelighed sige, at vi bliver moralsk bedre mennesker af at anvende psykedelika!"

Det er dog en alt for forhastet konklusion. Tingene er ikke helt så enkle. Lad mig først og fremmest fremhæve, at ovenstående gennemgang af forskningslitteraturen ikke er komplet. Lad mig også betone, at trods denne litteratur er der stadigvæk noget meget spekulativt over at foreslå, at psilocybin skulle generere længerevarende prosociale effekter. Vi mangler stadigvæk et studie, der har som hovederinde direkte at teste denne hypotese.

Hvad der er endnu vigtigere, så bør det også understreges, at litteraturen om psilocybin også indeholder eksempler på, at stoffet genererer psykologiske effekter, der formentlig ikke kan siges at være den type prosociale effekter, vi synes tæller som moralsk positive. Psilocybin synes også at kunne frembringe antisociale effekter i individer – altså effekter såsom aggression og motivation til at skade andre individer. Som antropolog Nicolas Langlitz peger på, så anvender nogle ekstremt højreorienterede grupper i Tyskland psilocybin for at styrke aggression over for andre individer.^{34,35} Det er måske ikke så overraskende. Andre antropologiske studier har vist, at samfund i Amazonas skulle have brugt psykedelika i krigsførelse for at øge aggression mod andre grupper.³⁶

Personligt tror jeg, at disse betragtninger blot betoner en velkendt pointe fra psykedelisk forskning og de psykedeliske miljøer. Det er den pointe, at de psykologiske effekter af psykedelika er bestemt af den dosis, man får af den psykedeliske substans, det mindset, man har op til/under trippet, og så de sociokulturelle omgivelser, der omgiver en op til, under og efter trippet. De forandringer i vores tanker, emotioner, perception og krop, som psykedelika kan forårsage, er dybt, dybt afhængige af disse faktorer. Forskere og brugere af psykedelika har igen og igen fremhævet, at psykedelikas psykologiske effekter er kontekstafhængige.³⁷ Det vil sige: Psykedelika kan have mange forskellige effekter, alt efter dosis, mindset og sociale omgivelser.

Det samme synes altså at være gældende for prosociale effekter. Sådanne effekter fremkommer kun ved den rette dosis, det rette mindset og den rette sociale kontekst. Tager du psilocybin i et roligt mindset og sammen med mennesker, der giver dig tryghed og kompetent guidning, så er der nok en betragtelig sandsynlighed for, at du oplever øget proso-

cialitet efter trippet. Trippet har givet dig varme, åbenhed og forbundethed til dine medmennesker. Tager du psilocybin i en militant gruppe, der kontraderer sig til forskellige minoriteter, så oplever du nok ikke generelt øget prosocialitet. Effekten er nok en anden her. Endnu en gang står den ukuelige sandhed tilbage, at de psykologiske effekter af psykedelika ikke bæres udelukkende i stoffet selv, men i den måde hvorpå det bruges, og den kontekst hvori det anvendes.

KONKLUSION

Nogle læsere vil nok sidde tilbage med en lidt flad følelse. Vi begyndte teksten med det grandiose spørgsmål ”bliver vi moralsk bedre mennesker af at bruge psykedelika?” og vi endte ved den velkendte konklusion, at dosis, mind-et og social kontekst er fuldstændig afgørende for de relevante moralpsykologiske effekter, såsom prosocialitet. Men selvom det måske synes som en lidt forsigtig pointe, så har vi faktisk foretaget tre betydelige konklusioner undervejs, nemlig:

1. Prosocialitet er et godt bud på et psykologisk og adfærdsmæssigt træk, som mange moralske verdenssyn ville anse som moralsk attraktivt.
2. Dele af forskningslitteraturen tyder på, at psilocybin (og andre psykedelika) synes at generere længerevarende proso-ciale effekter hos individer.
3. For at psilocybin (og andre psykedelika) kan frembringe sådanne proso-ciale effekter, må de anvendes på kompetent vis, hvad angår dosis, mindset og social kontekst.

Personligt synes jeg, at disse tre konklusioner peger på, at fremtidig psykedelika-forskning bør kigge på moralpsykologiske effekter. Det ville være dybt interessant. Det ville indebære, at vi ikke kun spurgte brugere af denne stofgruppe, hvordan de følte sig tilpas efter anvendelse. Vi skulle også, i højere grad, spørge familie og venner, hvordan de oplevede brugerne, efter de havde anvendt et af disse stoffer.

HISTORIEN DER IKKE VIL DØ af Alex Frank Larsen

1. Albert Hofmann: *LSD My Problem Child. Problem Child – Reflections on Sacred Drugs, Mysticism and Science*. MAPS, 2005.
2. Alex Frank Larsen: *De Sprængte Sind. Hemmelige forsøg med LSD*. Informations Forlag, 1985.
3. Charles Hayes: *Tripping. An Anthology of True-life Psychedelic Adventures*. Penguin Compass, 2000.
4. Egmont R. Koch & Michael Wech: *CIA's hemmelige forsøg med mennesker. – Kodenaavn Artiskok*. Schønberg, 2004.
5. Finn Abrahamowitz: *Hypnoseordene*. Høst & Søn, 2004.
6. Hanscarl Leuner: *Halluzinogene*. Verlag Hans Huber, 1981.
7. Harold A. Abramson (red.): *The Use of LSD in Psychotherapy and Alcoholism*. Bobbs-Merrill Company, 1967.
8. Henrik Werner Hansen: *Justitsmord*. Rosenkilde & Bohnhof, 2012.
9. John Marks: *The Search for "The Manchurian Candidate". The CIA and Mind Control*. Allen Lane Penguin Books, 1979 og McGraw-Hill, 1980.
10. Paul J. Reiter: *Antisocial or Criminal Acts and Hypnosis: A Case Study*. Springfield, Ill. C.C. Thomas, 1958.
11. Stanislav Grof: *Den indre rejse, bind 1-4*. Borgens Forlag, 1977-85.
12. *Visjon og Vilje: Festschrift til overlege Gordon Johnsen på 70-årsdagen 29. desember 1975*. Fabritius Forlag, 1975.

BLIVER VI BEDRE MENNESKER AF PSYKEDELIKA? af Victor Lange

1. Earp, B. D. 2018. Psychedelic Moral Enhancement. *Royal Institute of Philosophy Supplement* 83: 415-39.
2. Griffiths, R. R., Richards, W. A., McCann, U., & Jesse, R. 2006. "Psilocybin can occasion mystical-type experiences having substantial and sustained personal meaning and spiritual significance". *Psychopharmacology*, 187(3): 268–83.
3. Griffiths, R., Richards, W., Johnson, M., McCann, U., & Jesse, R. 2008. "Mystical-type experiences occasioned by psilocybin mediate the attribution of personal meaning and spiritual significance 14 months later". *Journal of psychopharmacology* 22(6): 621–632.
4. Griffiths, R. R., Johnson, M. W., Richards, W. A., Richards, B. D., McCann, U., & Jesse, R. 2011. "Psilocybin occasioned mystical-type experiences: immediate and persisting dose-related effects". *Psychopharmacology* 218(4): 649–665.
5. Agin-Lieb, G. I., Malone, T., Yalch, M. M., Mennenga, S. E., Ponté, K. L., Guss, J., Bossis, A. P., Grigsby, J., Fischer, S., & Ross, S. 2020. "Long-term follow-up of psilocybin-assisted psychotherapy for psychiatric and existential distress in patients with life-threatening cancer". *Journal of psychopharmacology* 34(2): 155–166.
6. Kettner, H., Gandy, S., Haijen, E., & Carhart-Harris, R. L. 2019. "From Egoism to Ecoism: Psychedelics Increase Nature Relatedness in a State-Mediated and Context-60 Dependent Manner". *International journal of environmental research and public health*, 16(24): 5147.
7. Mason, N. L., Mischler, E., Uthaug, M. V., & Kuypers, K. P. 2019. "Sub-acute effects of psilocybin on empathy, creative thinking, and subjective well-being". *Journal of psychoactive drugs*, 51(2): 123-134.
8. Hendricks, P. S., Crawford, M. S., Cropsey, K. L., Copes, H., Sweat, N. W., Walsh, Z., & Pavela, G. 2018. "The relationships of classic psychedelic use with criminal behavior in the United States adult population". *Journal of psychopharmacology*, 32(1): 37-48.
9. Zhang, L., Kong, M., & Li, Z. 2017. "Emotion regulation difficulties and moral judgment in different domains: The mediation of emotional valence and arousal". *Personality and Individual Differences* 109: 56-60.
10. Langlitz, N. 2012. *Neuropsychodelia. The Revival of Hallucinogen Research since the Decade of the Brain*. Berkeley: University of California Press
11. Langlitz, N. 2020. "Rightist Psychedelia". Hot Spots, *Fieldsights*, July 21. <https://culanth.org/fieldsights/rightist-psychedelia>.
12. Dobkin de Rios, M. 1984. *Hallucinogens: Cross-Cultural Perspectives*. Prospect Heights, Ill.: Waveland Press.

ER EGODØDSOPLEVELSER BEVIS FOR, AT SELVET ER EN ILLUSION?

af Mette Marie F. Pedersen

1. Letheby, C. & Gerrans, P. (2017). Self unbound: ego dissolution in psychedelic experience. *Neuroscience of Consciousness*, 2017(1); Metzinger. (2003). *Being No One : The Self-Model Theory of Subjectivity*. MIT Press.
2. Letheby, C. (2021). *Philosophy of Psychedelics*, Oxford: Oxford University Press, Incorporated. Print, p. 79; Muttoni, S., Ardissino, M., & John, C. (2019). Classical psychedelics for the treatment of depression and anxiety: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 258, 11-24.
3. Letheby, C. (2021). *Philosophy of Psychedelics*, Oxford: Oxford University Press, Incorporated. Print, p. 82; Dupuis, D. (2022). The psychedelic ritual as a technique of the self. *HAU Journal of Ethnographic Theory*, 12(1), 198-216.
4. Letheby, C. (2021). *Philosophy of Psychedelics*, Oxford: Oxford University Press, Incorporated. Print, p. 47.
5. Wikipedia (2023, 19. august), *Ego death*, The Free Encyclopedia. Lokaliseret 15. sep. 2023 på: https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Ego_death&oldid=1090342031.
6. Pollan, M. (2018). *How to Change Your Mind : The New Science of Psychedelics*. Allen Lane, an imprint of Penguin Books, pp. 276-77.
7. Seth, Anil K. (2021). *Being You: A New Science of Consciousness*. New York, New York: Dutton, an imprint of Penguin Random House LLC. Print.
8. Letheby, C. (2021). *Philosophy of Psychedelics*, Oxford: Oxford University Press, Incorporated. Print, p. 56.
9. Letheby, C. (2021). *Philosophy of Psychedelics*, Oxford: Oxford University Press, Incorporated. Print, p. 56.
10. Gärtner, K. and Clowes, R. (2020). Predictive Processing and Metaphysical Views of the Self i D. Mendonça, M. Curado, S.S. Gouveia (eds.), *The Philosophy and Science of Predictive Processing*, Bloomsbury Publishing Plc, pp. 59-82.

MUSIKKENS POTENTIALE I UDVIDET BEVIDSTHED

af Catharina Messell

1. Brandt, A., Gebrian, M and Slevc, L. R. (2012) Music and early language acquisition *Frontiers in Auditory Cognitive Neuroscience* doi: 10.3389/fpsyg.2012.00327
2. Aldridge, D & Fachner, J (2005) *Music and Altered States: Consciousness, Transcendence, Therapy and Addiction*, Jessica Kingsley Publishers
3. Nettl, B. (2013). *Music in Primitive Culture*, Cambridge Harvard University Press
4. Bonde, L. O., Pedersen, I. N., & Wigram, T. (2001). *Musikterapi : når ord ikke slår til: en håndbog i musikterapiens teori og praksis i Danmark*. Klim.
5. Levinge, A. (2015). *The Music of Being: Music Therapy Winnicott and the School of Object Relations*, London, Jessica Kingsley Publishers.
6. Bonny, H. L. (2002). *Music and Consciousness: The Evolution of Guided Imagery and Music*, New Braunfels Barcelona Publishers.
7. Maslow, A. H. (1962). Lessons from peak experiences. *Journal of Humanistic Psychology*, 2, 9.
8. Bonny, H. L., and Pahnke, W. N. (1972). The use of music in psychedelic (LSD) psychotherapy. *Journal of Music Therapy*, 9, 64–87. doi: 10.1093/jmt/9.2.64
9. Grocke, D. E. (2019). *Guided Imagery and Music: the Bonny Method and Beyond*, Barcelona Publishers. New Braunfels
10. Grocke, D. & Moe, T. (Eds.) (2015), *Guided Imagery and Music* (GIM) and Music Imagery Methods for Individual and Group Therapy, Jessica Kingsley Publishers
11. Bonde, L. O. (2007). Music as Co-Therapist.: Investigations and reflections on the relationship between music and imagery in The Bonny Method of Guided Imagery and Music, in *Receptive music therapy*. ed. I. Frohne-Hagemann Dr. Ludwig Reichert Verlag, 43-74.
12. Kaelen, M., Giribaldi, B., Raine, J., Evans, L., Timmerman, C., Rodriguez, N., et al. (2018). The hidden therapist: evidence for a central role of music in psychedelic therapy. *Psychopharmacology* 235, 505–519. doi: 10.1007/s00213-017-4820-5
13. O'Callaghan, C., Hubik, D. J., Dwyer, J., Williams, M., and Ross, M. (2020). Experience of music used with psychedelic therapy: a rapid review and implications. *J. Music. Ther.* 57, 282–314. doi: 10.1093/jmt/thaa006